

Ks. Paweł Zabrocki

Działalność Szkoły Ikonograficznej

Mówiąc o odrodzeniu prawosławnej ikony w Polsce, nie sposób nie zauważyć działalności Policealnego Studium Ikonograficznego w Bielsku Podlaskim. Potrzeba założenia tego typu szkoły zrodziła się, gdy zdecydowano, że dotychczasowe formy pracy, kształcenie w kierunku ikonografii, czyli obozy ikonograficzne albo przyparafialne kółko ikonograficzne są niewystarczające. Młodzież w nich uczestnicząca czuła potrzebę dalszego rozwoju. Chciała doskonalić nie tylko umiejętności artystyczne, ale też przyswajać niezbędną wiedzę teologiczną, bez której niemożliwe jest właściwe poruszanie się w świecie ikonografii, zrozumienie istoty ikony, jej miejsca w Cerkwi i roli w życiu prawosławnego chrześcijanina. Dlatego 15 maja 1991 roku ks. Leoncjusz Tofiluk zwrócił się z oficjalnym pismem do Jego Eminencji Wielce Błogosławionego Metropolity Warszawskiego i całej Polski Bazylego o pozwolenie na utworzenie szkoły ikonograficznej działającej przy Parafii św. Michała w Bielsku Podlaskim, która miałaby działać na zasadzie dawnych klasztornych szkół mistrzów ikonografii. W odpowiedzi na pismo ks. Leoncjusza Tofiluka Metropolita Bazyli Dekretem Nr 118/XI-91 z dnia 17 maja 1991 roku postanowił: „Powołuję Szkołę Ikonograficzną przy Parafii św. Michała w Bielsku Podlaskim. Wyrażam radość z powodu powstania tak niezbędnej szkoły dla życia Cerkwi Prawosławnej w Polsce i przywołuję Boże błogosławieństwo, dziękując opatrności za ten wspaiały początek jako szczególny dar Nieba”.

Dyrektorem szkoły mianowany został pomysłodawca ks. Leoncjusz Tofiluk, a siedzibą szkoły stał się dom parafialny przy Parafii św. Michała. Jednakże w szybkim czasie, zaledwie po kilku latach, okazało się, że wraz z rozwojem szkoły i poszerzeniem zakresu zajęć dydaktycznych, warunki lokalowe są niewystarczające.

Po uregulowaniu statusu prawnego placówki, wpisaniu szkoły do odpowiednich rejestrów i ostatecznie wpisaniu przez Kuratorium Oświaty do ewidencji szkół niepublicznych (nr ew. 63) jako Policealnego Studium Ikonograficznego w Bielsku Podlaskim, 3 października 1995 roku udało się uzyskać od Zarządu Miasta Bielsk Podlaski budynek dawnego przedszkola przy ulicy Żwirki i Wigury 26. Po przeprowadzeniu remontu, urządzeniu pracowni ikonograficznych, pozłotniczej, konserwacji, gruntowni, biblioteki i pomieszczeń administracyjnych, szkoła rozpoczęła pracę w nowej siedzibie. Dnia 30 sierpnia 1996 roku Centrum Edukacji Artystycznej z siedzibą w Warszawie zawiadomiło o wpisie do ewidencji niepublicznych szkół artystycznych Policealnego Studium Ikonograficznego w Bielsku Podlaskim, z nazwą zawodu – technik plastyk. Nadzór pedagogiczny nad szkołą sprawował Minister Kultury i Sztuki. Wpisu dokonano w dniu 16 sierpnia 1996 roku pod numerem 95.

Podstawowym zadaniem postawionym szkole było przygotowanie profesjonalnej kadry wyspecjalizowanej w dziedzinie tworzenia i zachowania prawosławnej sztuki sakralnej, mającej zaspokoić potrzeby Cerkwii Prawosławnej w Polsce. Dla doskonalenia się w odpowiedzialnej i trudnej sztuce tworzenia ikon niezbędny był dłuższy okres pracy pod nadzorem doświadczonych ikonografów. W tym celu na zaproszenie dyrektora szkoły przybył do Polski, znany w Rosyjskiej Cerkwi Prawosławnej izograf Aleksander Sokołow na stałe zamieszkujący w Moskwie. Podjął się on realizacji zamówień w dziedzinie ikonografii, które wykonywała szkoła na rzecz zleceniodawcy. W 1992 roku o. Leoncjusz zaprosił również z Petersburga do Bielska Podlaskiego ikonografkę Walentynę Żdanową, która zajęła stanowisko mistrza pracowni i głównego pedagoga. Żdanowa prowadziła zajęcia z ikonografii aż do 1997 roku i zapisała się w historię szkoły jako niezwykle wymagający i wnikliwy pedagog. W tym miejscu należy wspomnieć o niewątpliwie jednym z bardziej znaczących osiągnięć szkoły, jakim było opracowanie autorskiego programu nauczania. Wypracowany on został na przestrzeni kilku lat oraz wielokrotnie konsultowany ze specjalistami z poszczególnych dziedzin naukowych, między innymi z: prof. Jerzym Nowosielskim, prof. Aleksandrem Grygorowiczem, dr Antonim Mironowiczem, ks. dr Henrykiem Paprockim, ks. dr Jerzym Tofilukiem oraz specjalistą organizacji i zarządzania oświatą – dr Bazylim Niedźwiedzkiem. Skorzystano także z doświadczenia szkół ikonograficznych w Finlandii, Federacji Rosyjskiej i Białorusi. W efekcie program dydaktyczny szkoły ikonograficznej został oparty na czteroletnim systemie nauczania, a przedmioty zostały podzielone na cztery bloki. Na pierwszym i drugim roku dominowały przedmioty teologiczne i ogólnozawodowe, zaś na trzecim i czwartym zajęcia specjalistyczne realizowane w warsztatach

artystycznych. Zgodnie z profilem kształcenia najwięcej godzin przeznaczono na ikonografię. Program kształcenia skonstruowany był następująco:

Przedmioty teologiczne:

Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu,

- teologia dogmatyczna, teologia ikony,
- liturgika,
- historia Kościoła.

Przedmioty zawodowe:

- architektura sakralna,
- historia sztuki,
- rysunek i malarstwo,
- rysunek techniczny,
- rysunek zawodowy,
- technologia,
- język cerkiewnosłowiański.

Języki obce, nowożytny:

- język grecki,
- język angielski.

Warsztaty artystyczne:

- ikonografia,
- konserwacja,
- pozłotnictwo.

Wśród wykładowców szkoły (byłych i obecnych) znajdują się duchowni, artyści, wykładowcy innych uczelni: ihumen Grzegorz (obecnie Arcybiskup Bielski), ihumen Warsonofiusz (obecnie Biskup Siemiatycki), ks. dr Jerzy Tofiluk, ks. dr Henryk Paprocki, ks. Anatol Szymaniuk, ks. Jarosław Pagór, ks. Stanisław Strach, prof. Jerzy Uścińowicz, prof. Leon Tarasewicz, prof. Antoni Mironowicz, śp. ks. Jan Prokopiuk, Oleg Kobzar, Andrzej Malikowski, Krzysztof Stawecki, Elwira Kaliszewicz, Anna Palusińska.

Oprócz wspomnianych mistrzów – Aleksandra Sokołowa i Walentyny Żdanowej – na zaproszenie księdza dyrektora do Polski przybyli również Ilija Romanowicz Boroda – izograf z Tbilisi oraz Tatiana Gałcenko – izograf z Rosji. Z Białorusi natomiast zaproszono: Aleksieja Putincewa – konserwatora ikon, Wasilija Powidajło – instruktora pozłotnictwa, Mikołaja Baranowa – nauczyciela pozłotnictwa.

Praktyczna nauka zawodu w warsztatach artystycznych przebiegała w toku zindywidualizowanego procesu nauczania w relacji nauczyciel (mistrz) – uczeń. Po wyjeździe zaproszonych mistrzów z zagranicy, ich miejsce zajęli pierwsi i kolejni najlepsi ze swoich roczników absolwenci szkoły. Na przestrzeni 30 lat słuchaczami

szoły było ponad 90 osób. Z tego 52 absolwentów ukończyło naukę z pozytywnym wynikiem egzaminu końcowego oraz obroną pracy dyplomowej (napisanej ikony), uzyskując tytuł technika plastyka w dziedzinie ikonografii. Najzdolniejsi absolwenci otrzymywali dwa dyplomy. Pierwszy podstawowy, potwierdzający ukończenie szkoły, zaś drugi z błogosławieństwem Soboru Biskupów Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego na samodzielne wykonywanie prac ikonograficznych na potrzeby Cerkwi w Polsce.

Ikona jest owocem modlitwy, życia duchowego i sakramentalnego, dlatego zrodziła się potrzeba modlitwy w świątyni przy Studium Ikonograficznym. Słuchacze szkoły uczestniczyli bowiem w nabożeństwach w parafialnej cerkwi św. Michała – oddalonej od siedziby szkoły o ponad kilometr, co stanowiło pewną niedogodność w przemieszczaniu się. W dniu 8 czerwca 2000 roku J.E. Metropolita Sawa położył kamień węgielny pod budowę cerkwi przy tej jedynej, niepowtarzalnej szkole. Autorem projektu był arch. prof. Jerzy Uścińowicz. Budowa cerkwi pw. św. Trójcy trwała ponad dwa lata. Rozpis wnętrza oraz ikony do ikonostasu wykonali studenci i absolwenci szkoły. Poświęcenia cerkwi 31 października 2002 roku dokonał J.E. Metropolita Sawa w asyście Biskupa Bielskiego Grzegorza, a także przybyłego duchowieństwa. Posiadanie własnej świątyni ułatwiło przede wszystkim codzienną modlitwę przed rozpoczęciem zajęć, ale również właściwe kształtowanie duchowości przyszłych ikonografów.

W 2003 roku dyrektor szkoły o. Leoncjusz zaprosił do Bielska Podlaskiego z Moskwy wybitnego specjalistę dawnego śpiewu cerkiewnego – Gleba Borysowicza Pieczonkina. Był on cerkiewnym *gołowszczykiem* – dyrygentem, wybitnym znawcą śpiewu znamienego oraz muzykiem i kompozytorem. W związku z jego pobytem od 9 do 13 grudnia 2003 roku w cerkwi św. Trójcy przy szkole ikonograficznej odbywały się nabożeństwa, które celebrował Ojciec Leoncjusz Tofiluk, a śpiew był wykonywany przez chór szkolny, oraz przez samego mistrza. Nabożeństwa rozpoczynały się o godzinie 7:00 jutrznią, a następnie była odprawiana św. Liturgia. Po nabożeństwach odbywały się spotkania z mistrzem. Lekcje i śpiewki przeprowadzone przez mistrza pozwoliły chórzystom znacznie lepiej poznać i udoskonalić dawny, cerkiewny śpiew *znamiennyj*, który praktykowany jest w szkole do dziś.

Dorobku artystycznego Policealnego Studium Ikonograficznego w Bielsku Podlaskim trudno nie zauważyć i nie docenić. Przez 30 lat pracy napisanych zostało tysiące ikon. Pisane one były na zamówienia zarówno parafii, jak i osób prywatnych z kraju i zagranicy.

Do największych osiągnięć szkoły należą:

- całościowo zaprojektowane i napisane ikonostasy w cerkwi Narodzenia MNP w Gorzowie Wielkopolskim, cerkwi ikony Matki Bożej Pomnoży-

- cielki Chlebów w Szastałach, cerkwi św. Trójcy przy szkole ikonograficznej w Bielsku Podlaskim;
- ikony zaprojektowane i napisane całościowo lub częściowo do ikonostasów w cerkwi św. proroka Eliasza w Nowej Łuce, kaplicy cmentarnej św. Jerzego w Łosince, cerkwi Zmartwychwstania Pańskiego w Siemiatyczach, cerkwi Przemienienia Pańskiego w Topolanach, kaplicy cmentarnej św. Mikołaja w Milejczycach, kaplicy św. Symeona w Orli, cerkwi św. ap. ap. Piotra i Pawła w Sobiatorynie, cerkwi św. Jana Teologa w Supraślu, kaplicy polskojęzycznej św. Grzegorza Peradze w Warszawie;
 - ikony do Boczego Ołtarza w cerkwi Narodzenia NMP w Bielsku Podlaskim oraz do królewskich wrót i drzwi diakońskich w nowo wyświęconej cerkwi św. Sawy Serbskiego w Bielsku Podlaskim;
 - tak zwane Golgoty do cerkwi na św. Górze Grabarce, w Szastałach, cerkwi św. Eufrozyny Połockiej w Białymstoku;
 - setki pojedynczych ikon, tak zwanych *anałojnych*, do świętyń, kompletów ikon 12 Wielkich Święt, krzyży procesyjnych, ikon ślubnych czy patronów;
 - opracowanie i napisanie ikon świętych związanych z cerkwią w Polsce: męczenników chełmskich i podlaskich, św. Jerzego z Policznej, św. Serafima Żurowickiego do cerkwi w Kuraszewie.

Trzydzieści lat funkcjonowania to także liczne wystawy, na których prezentowane były ikony napisane w bielskiej szkole:

- wystawy zagraniczne: *Brześć Prawosławny*, Białoruś – Brześć 2005, *Historia i terażniejszość polskiego prawosławia* – Moskwa 2005, wystawa ikon w Bukareszcie – Rumunia;
- wystawy w kraju organizowane przez muzea, galerie sztuki, domy kultury czy ambasady: wielokrotnie w Bielsku Podlaskim, Warszawie, Białymstoku, Białej Podlaskiej, Zambrowie, Żyrardowie, Zamościu, Lublinie, Ciechanowcu, Łodzi, Tychach, Włodawie, Częstochowie, Kazimierzu Dolnym.

Osiągnięcia szkoły to również liczne artykuły i publikacje prasowe poświęcone ikonie, szkole ikonograficznej, jej założycielowi, pracownikom i absolwentom oraz trudnej sztuce tworzenia ikon. Niezwykle ważne jest wykształcenie wielu samodzielnie już pracujących ikonografów, którzy założyli swoje pracownie i realizują projekty ikonograficzne w kraju i za granicą. To ogromny wkład w kształtowanie świadomości i wrażliwości kapłanów oraz wiernych w dziedzinie ikonografii, a przede wszystkim ogromna przemiana, jaka dokonała się w prawosławnych świątyniach w Polsce.

Dyplomowani absolwenci Policealnego Studium Ikonograficznego

Rocznik 1993–1997

Iwanowiec Joanna
Zinkiewicz Grzegorz
Fiedorczyk Dariusz
Kojło Jan
Pytel Joanna

Rocznik 1994–1998

Pura Katarzyna
Jakimczuk Jarosław
Siostra Gesualda Faszewska
Siostra Eugenia Glinka

Rocznik 1995–1999

Grigoruk Jan
Lubach Ludmiła
Łakiel Anna

Rocznik 1996–2000

Pura Agnieszka
Trochanowska Lidia

Rocznik 1997–2001

Szpilko Andrzej
Gościk Joanna
Baranowicz Anna

Rocznik 1998–2002

Trochanowski Mirosław
Niesteruk Marzanna Maria
Dziedzia Arkadiusz
Auchimowicz Galina
Lebiedzińska Helena
Uściłko Jolanta
Oniśko Natalia

Rocznik 1999–2003

Własiuk Adam
Waraskina Marina
Brzozowska Marta
Jankowska Emilia

Rocznik 2000–2004

Kabac Halina
Maciejczuk Katarzyna
Stepaniuk Anna

Rocznik 2001–2005

Szeremeta Anna
Stec Alicja
Krasnodemska Iwona Joanna

Rocznik 2002–2006

Stasiewicz Wojciech
Klimczuk Barbara
Leszczyński Maciej
Piekarski Michał

Rocznik 2004–2008

Mindewicz Barbara
Nalewajko Anna Natalia
Sidorczyk Magdalena
Zdrajkowski Mirosław
Mielnicka Anna

Rocznik 2005–2009

Wieremiejuk Igor
Martyniuk Natalia

Rocznik 2006–2010

Kalinowska Anna

Rocznik 2007–2011

Waszkiewicz Małgorzata

Rocznik 2010–2014

ks. Paweł Zabrocki

Kuczyński Marek Patryk

Zbieralska Anna

Tarkowski Łukasz

Budnik Renata

Kowalska Hanna

Rocznik 2013–2017

Wojewódzki Rafał

Rocznik 2016–2019

Matysiuk Anna Paulina

diakon Grzegorz Klimiuk